

УДК 342.9:347.211

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.4>

МІСЦЕ ТА РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Малець М.Р.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Малець М.Р. Місце та роль адміністративної відповідальності у сфері захисту права інтелектуальної власності.

Досліджуючи інститут інтелектуальної власності, можемо сказати, що даний інститут розвивався протягом довгого часу і продовжує свою еволюцію і в наші дні. Усвідомивши важливість інтелектуальної діяльності та власності, людство почало активну роботу з її охорони і захисту. Зараз захист результатів інтелектуальної діяльності здійснює спеціальна установа ООН і кожна держава окремо. Що цілком зрозуміло, адже інтелектуальна власність – це те, без чого в наші дні не може розвиватися економіка і суспільство загалом.

У статті наголошено, що адміністративна відповідальність як один з інститутів галузі адміністративного права виконує профілактично-каральну функцію та є вагомим елементом державного впливу для запобігання і припинення вчинення суспільно небезпечних шкідливих діянь. Це свідчить про те що одним із пріоритетних напрямів розвитку правової держави потрібно вважати удосконалення права інтелектуальної власності в частині адміністративно-правової охорони та захисту права інтелектуальної власності.

Встановлено що одним із пріоритетних напрямів розвитку правової держави потрібно вважати удосконалення права інтелектуальної власності в частині адміністративно-правової охорони та захисту права інтелектуальної власності. Ідеться про чітку й об'єктивну регламентацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності з урахуванням адекватних мір адміністративно-правової відповідальності, що у своєму практичному застосуванні доводять їх ефективність з протидії порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Установлено, що чинне законодавство, яке передбачає адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності, перебуває в статичному стані, а отже, існують серйозні правові прогалини, зокрема на місцевому та регіональному рівнях, не заповнені відповідними нормами права. Також досліджено, що станом на сьогодні відсутній чіткий план заходів щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: сфера інтелектуальної власності, право інтелектуальної власності, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, інтелектуальна власність.

Malets M.R. The place and role of administrative responsibility in the field of protection of intellectual property rights.

Studying the institute of intellectual property, we can say that this institute has been developing for a long time and continues its evolution even today. Realizing the importance of intellectual activity and property, humanity began active work on its protection and protection. Currently, the protection of the results of intellectual activity is carried out by a special UN institution and each state separately. Which is quite understandable, because intellectual property is something without which the economy and society in general cannot develop these days.

The article emphasizes that administrative responsibility as one of the institutes of the field of administrative law performs a preventive and punitive function and is an important element of state influence to prevent and stop the commission of socially dangerous harmful acts. This indicates that one of the priority directions of the development of the legal state should be considered the improvement of intellectual property rights in terms of administrative and legal protection and protection of intellectual property rights.

It has been established that one of the priority directions for the development of the rule of law should be the improvement of intellectual property rights in terms of administrative and legal protection and protection of intellectual property rights. It is about clear and objective regulation of administrative offenses in the field of intellectual property, taking into account adequate measures of administrative and legal responsibility, which in their practical application will prove their effectiveness in countering violations of rights to objects of intellectual property law.

It was established that the current legislation, which provides for administrative responsibility for committing offenses in the field of intellectual property, is in a static state, and therefore there are serious legal gaps, in particular at the local and regional levels, which are not filled by the relevant legal norms. It has also been investigated that, as of today, there is no clear plan of measures to counter offenses in the field of intellectual property.

Key words: sphere of intellectual property, intellectual property law, administrative responsibility, administrative offense, intellectual property.

Постановка проблеми. Роль адміністративної відповідальності в Україні за останні роки значно зросла, оскільки вона виконує важливі завдання щодо забезпечення законності та громадського порядку у сфері регулювання адміністративно-правових відносин. Інститут адміністративної відповідальності набуває особливого значення у справах про порушення законодавства про інтелектуальну власність. Підставою для виділення адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності в особливий вид є ті закономірні процеси, які постійно відбуваються як у матеріальному, так і в духовному житті суспільства.

Нагальна необхідність подолання порушень прав інтелектуальної власності на сучасному етапі розвитку країни пояснюється, перш за все, необхідністю гарантування законних прав та інтересів суб'єктів таких прав, а також створення належної умови. на розвиток економіки України, дотримання законодавства щодо добросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та стимулювання творчої праці. Крім того, питання, пов'язані з адміністративною відповідальністю законодавства про інтелектуальну власність, у сучасних умовах вимагають значно більш глибокого, всебічного, комплексного та порівняльного аналізу цього виду відповідальності з метою виявлення її особливостей.

Мета дослідження. Полягає у визначенні місця та роль адміністративної відповідальності у сфері захисту права інтелектуальної власності.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженням проблем адміністративної відповідальності у сфері захисту права інтелектуальної власності займалися вчені-правознавці: Г. Андрощук, Ю. Бошицький, М. Галянтич, Д. Гетьмаков, І. Дахно, О. Дзера, В. Дроб'язко, Ю. Капіца, А. Колодій, О. Орлюк, О. Підопригора, О. Рохітницький, О. Святоцький, Р. Стефанчук, Р. Шишка та інші.

Виклад основного матеріалу. Під інтелектуальною власністю варто розуміти об'єкти, які є результатами творіння людського розуму, людського інтелекту, творчої та інтелектуальної діяльності, що представляють сукупність (комплекс) прав, які мають корисність.

У статуті ВОІВ (Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності) прописується, що інтелектуальна власність означає творіння людського розуму: винаходи, літературні та художні твори, символіку, назви, зображення та зразки, які використовуються в торгівлі. До таких, згідно з пунктом 8 статті 2 Конвенції про заснування ВОІВ, відносяться всі права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач; винаходів у всіх областях людської діяльності; науковим відкриттям; промисловим зразкам; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та комерційних позначень; захист від недобросовісної конкуренції [1].

У Паризької конвенції про охорону промислової власності говориться, що промислова власність розуміється в самому широкому сенсі слова і поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, у власному розумінні, але також і на об'єкти сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження [2]. Необхідно розуміти, що промисловою власністю є права на різного роду результати інтелектуальної діяльності, яким надається спеціальна правова охорона з огляду на їх важливе значення для господарської діяльності, виробництва і торгівлі.

У статті 420 Цивільного Кодексу України вказується, що: «До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції

даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці» [3].

Інтелектуальна власність – це предмет нематеріального світу, проте захищатися і охоронятися вона повинна так само ґрунтовно, як і права речової власності.

Для цих цілей була розроблена галузь законодавства, що регулює майнові, а також немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, правовою охороною та використанням об'єктів інтелектуальної власності.

У сучасному світі застосовують три основних типи захисту інтелектуальної власності: патент, авторське право, товарний знак.

Патент – це документ, який фіксує права на промислову власність та обсяг цих прав. Також патент засвідчує виключне право, авторство і пріоритет винаходу, корисної моделі або промислового зразка. Особа, яка має патентом, називають патентовласником [4]. Ним може бути, як автор розробки, так і його спадкоємець або інший правонаступник. В Україні патентовласником можуть бути не тільки українські, але й іноземні фізичні та юридичні особи – учасники Паризької конвенції про охорону промислової власності.

При оформленні патенту суб'єкт отримує захист на свій винахід, на корисну модель або на різні промислові зразки. Якщо створена ексклюзивна річ, але вона не була запатентована, то ніяких прав без документа на неї людина не має.

Авторське право регулює відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, використанням творів науки, літератури і мистецтва, фонограм виконання, постановок, передач організацій ефірного та кабельного мовлення [5].

Відповідно до законодавства України, авторське право поділяють на особисті немайнові та майнові права.

Майнові права – це права на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом. Вони включають в себе таке:

- відтворювати твір (право на відтворення);
- поширювати екземпляри твору будь-яким способом: продавати, здавати в прокат і так далі (право на поширення);
- імпортувати екземпляри твору з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу власника виняткових авторських прав (право на імпорт);
- публічно показувати твір (право на публічний показ);
- публічно виконувати твір (право на публічне виконання);
- повідомляти твір (включаючи показ, виконання або передачу в ефір) для загального відома шляхом передачі в ефір і (або) подальшої передачі в ефір (право на передачу в ефір);
- повідомляти твір (включаючи показ, виконання або передачу в ефір) для загального відома по кабелю, проводам або за допомогою інших аналогічних засобів (право на повідомлення для загального відома по кабелю);
- перекладати твір (право на переклад);
- переробляти, аранжувати або іншим чином переробляти твір (право на переробку);
- повідомляти твір таким чином, при якому будь-яка особа може мати доступ до нього в інтерактивному режимі з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором (право на доведення до загального відома).

До особистих немайнових прав відносять право на авторство, право на ім'я, право на оприлюднення твору, право на захист репутації автора [6].

Наступний тип захисту інтелектуальної власності – товарний знак. Він відіграє важливу роль як для виробників і продавців, так і для покупців нововведень. Він вказує на те, хто несе відповідальність за певний товар.

Право на використання товарного знака отримують за допомогою його реєстрації. На зареєстрований товарний знак видають свідоцтво, яке засвідчує пріоритет товарного знаку і виняткове право його власника щодо товару, вказаного в свідоцтві. Власник товарного знака має виключне право користуватися і розпоряджатися товарним знаком, а також забороняти його використання іншим особам. Реєстрація товарного знака діє протягом десяти років, рахуючи з дати

подачі заявки в Укрпатент. Термін дії реєстрації товарного знака може бути продовжений за заявою правласника, поданим протягом останнього року його дії, кожен раз на десять років. За клопотанням правласника для продовження терміну дії реєстрації товарного знака йому може бути надано шестимісячний термін після закінчення терміну дії реєстрації за умови сплати додаткового мита.

Таким чином, товарний знак повинен бути зареєстрований і повинен використовуватися в тому кольорі і вигляді – в якому він був зареєстрований для конкретних товарів і послуг. Товарний знак повинен «працювати» на ринку. Якщо товарний знак не використовується більше трьох років, його реєстрація може бути анульована третьою особою в судовому порядку.

Отже, підводячи підсумок всього вищесказаного, можемо зазначити, що інтелектуальна власність в Україні має досить розвинену структуру, великий перелік об'єктів інтелектуальної діяльності, а також відповідно розроблене законодавство, що стосується охорони і захисту інтелектуальної власності.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, можемо помітити, що нині інтелектуальна власність займає дуже важливу нішу в сучасній економіці. Однак інститут інтелектуальної власності пройшов дуже довгий шлях, щоб зараз займати відповідну позицію в світі.

Аналіз структури інтелектуальної власності в Україні дозволяє стверджувати, що вона включає в себе шість основних видів інтелектуальної власності: авторське право, суміжні права, патентне право, право на засоби індивідуалізації, на селекційні досягнення і право на комерційну таємницю [7].

Важливе значення займає дослідження способів і механізмів захисту інтелектуальної власності в Україні, на підставі чого з'ясовано, що основними її типами виступають авторське право, патент і товарний знак.

Отже, можна зробити висновок, що сучасне суспільство потребує об'єктів інтелектуальної власності і залежить від них, тому застосовує ефективні заходи щодо їх захисту. Саме з цієї причини дослідження питань, що стосуються інтелектуальної власності, і до нині є актуальним напрямом різних галузей науки, зокрема юридичної.

Натомість, особливу увагу потрібно звернути на питання відповідальності за правопорушення вчиненні у сфері інтелектуальної власності.

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить пряму вказівку на такі види посягань, що стосуються права інтелектуальної власності. Зокрема, у ст. 51-2 КУпАП визначено такі протиправні дії: «...незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності», «...привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом». Тож бачимо, що об'єктом правопорушення виступають відносини щодо об'єкта права інтелектуальної власності, оскільки порушуються саме права і свободи власника матеріальних та нематеріальних прав на такий об'єкт і перешкоджається вільній реалізації забезпечених законом прав у цій сфері [8].

Вартим уваги у глибшому аналізі поняття є термін «комерційна таємниця та конфіденційна інформація», порушення яких має протиправний зміст. Вперше термін «комерційна таємниця» було введено у правовий обіг Законом України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р., у якому зазначено, що під комерційною таємницею підприємства розуміють «відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення якої може заподіяти збиток його інтересам» [9].

За Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. до конфіденційної інформації належать відомості, що перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [10].

Стаття 162 Господарського кодексу України до суб'єктів господарювання зараховує власників технічної, організаційної та іншої комерційної інформації, які мають право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу [11].

Такий вид інформації, що належить до об'єкта права інтелектуальної власності, має зазвичай технічний характер та стосується способів, методів, засобів виготовлення продукції, технологічних ноу-хау та промислових інноваційних розробок з метою вдосконалення та підвищення обсягів виробництва і якості товарів.

Саме в такому розумінні висвітлено положення статті 164-3 КУпАП, за порушення якої передбачено адміністративну відповідальність [8].

Аналіз термінологічної основи поняття «адміністративне правопорушення» буде більш змістовним за умови розгляду його об'єктивних і суб'єктивних складових елементів, сукупність яких утворюють ознаки класифікації, що сприяє виділенню їх у групи посягань на об'єкти права інтелектуальної власності.

Класифікація правопорушень у сфері інтелектуальної власності:

а) за об'єктом правопорушення:

- промислова власність, авторські та суміжні права;
- недобросовісна конкуренція;
- неправомірне використання об'єктів фільмографії;
- незаконне розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування;

б) за способом та особливістю впливу на предмет правопорушення:

- незаконне використання (виготовлення та реалізація) товару;
- привласнення права на авторство;
- незаконне копіювання, імітація або пряме відтворення товару іншого підприємця;
- умисне поширення неправдивих або неточних відомостей;
- отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця;
- демонстрування або розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій;
- розповсюдження фільмів шляхом виготовлення фільмокопій;
- розповсюдження примірників творів, упаковки яких марковані / не марковані контрольними марками;
- порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва [12].

Запропонована класифікація дозволяє охопити сферу правового забезпечення прав осіб на об'єкти права інтелектуальної власності. Потрібно зазначити, що проведення розподілу між об'єктами правопорушення відіграє важливу роль у питанні здійснення профілактики та проведення організаційно-правових заходів з метою попередження та припинення вчинення посягань на ті чи інші об'єкти права інтелектуальної власності.

Важливим чинником практичного застосування норм про адміністративні правопорушення, окрім правильної інтерпретації законодавчо визначених понять, є встановлення відповідності між «можливим» протиправним діянням та складом адміністративно-правового делікту, що йому відповідає. У цьому контексті йдеться про кваліфікацію адміністративних правопорушень.

Висновок. Отже, одним із пріоритетних напрямів розвитку правової держави потрібно вважати удосконалення права інтелектуальної власності в частині адміністративно-правової охорони та захисту права інтелектуальної власності. Ідеться про чітку й об'єктивну регламентацію адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності з урахуванням адекватних мір адміністративно-правової відповідальності, що у своєму практичному застосуванні доводитимуть їх ефективність з протидії порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anne Chandima Dedigama. International property rights index 2009 report. *Property rights alliance*, 2008. P. 78.
2. Hall, B.H. and D. Harhoff. Post Grant Review Systems at the U.S. Patent Office – Design Parameters and Expected Impact. *Berkeley Law Technology Journal*. 19 (3), 2004. P. 989-1016.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk>.
4. Шинкаренко І.В. Авторське право: конспект лекцій. *Красноармій. індустріальний ін-т держ. вищого навч. закладу «Дон. нац. техніч. ун-т».*, 2010. С. 68.
5. С. фон Левінські. Твори, що охороняються авторським правом, об'єкти суміжних прав // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / За ред. А.С. Довгер-

- та. Книга 2: Виступи, статті європейських спеціалістів / Улад. В.С. Дроб'язко. К.: Ін Юре, 2001. С. 363.
6. Поляков С.Ю., Куртов А.І., Нікітюк О.Б., Зміївський Г.А. Деякі аспекти та принципи управління інтелектуальною власністю в Україні. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2010. № 60. С. 72–83.
 7. Актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційній сфері. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К.: НБУВ, 2022. № 6 червень.
 8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
 9. Про підприємства в Україні: Закон України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 24. Ст. 272 (Закон втратив чинність на підставі Кодексу № 436-IV (436-15) від 16.01.2003, *ВВР*, 2003, № 18, № 19-20. № 21-22. Ст. 144).
 10. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р./ *ВВР* України. - 1992. - № 48. - ст. 650.
 11. Господарський кодекс України від 16.01.2003 / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
 12. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: монографія. К.: Атіка. 2005. С. 316.